

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА**

Навчально - науковий інститут бізнесу і менеджменту

Кафедра організації виробництва, бізнесу та менеджменту

ЛІТВІНОВА ТАМІЛА СЕРГІЇВНА

УДК 336.276

Реферат
кваліфікаційної (магістерської) роботи
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ
БОРГОМ УКРАЇНИ

спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»

Харків – 2019

Кваліфікація магістерська робота є рукописом.

Робота виконана в Харківському національному технічному університеті сільського господарства імені Петра Василенка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник:

кандидат економічних наук

Власенко Тетяна

Анатоліївна,

Харківський національний

технічний університет

сільського господарства імені

Петра Василенка,

старший викладач кафедри

організації виробництва,

бізнесу та менеджменту.

Захист відбудеться. на засіданні екзаменаційної комісії у ХНТУСГ за адресою: 61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44, ауд. 105

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

Актуальність теми. Недосконалість фінансової та грошово-кредитної політики держави спричинили не виправдане зростання державного боргу. Відсутність достатнього теоретичного обґрунтування, досконалого нормативно-правового забезпечення, ефективного механізму управління державним боргом, регулярного системного аналізу і контролю стану державного боргу та його впливу на національну економічну систему обумовили зростання державного боргу. Накопичення значного державного боргу та його зростаючий тиск на державний бюджет потребують вивчення сутності й особливостей управління державним боргом, оскільки борговий тягар впливає на функціонування національної економічної системи. Зростання державної заборгованості в окремих країнах, виникнення боргових криз внаслідок неплатоспроможності держави призводить до переростання національної боргової кризи в регіональну та міжнародну. Інтернаціоналізація виробництва, капіталу, збуту, лібералізація міжнародного обміну, посилення відкритості національних економік, з одного боку, та зростання обсягів державної заборгованості різних країн світу, з іншого, потребують вивчення і обґрунтування функціонування системи управління державним боргом в умовах розбудови ринкової економіки, що дозволить визначити перспективи врегулювання боргових проблем України.

Важливий внесок в дослідження проблеми державного боргу зробили західні економісти: Д. Рікардо, А. Сміт, М. Браунриг, С. Вайнтрауб, Х. Джонсон, О. Екстайн, Дж. Кейнс, А. Лаффер, А. Лернер, Р. Масгрейв,

М. Фрідман та інші. Серед російських вчених варто відмітити праці: М. Богачевського, Б Болдирева, Л. Дробозіної, Л. Красавіної, І. Осадчої, Ю. Осипова, Г. Солюса, В. Усоскіна та інших. Теоретичні основи державного боргу та питання щодо його управління висвітлюються в працях таких українських вчених, як: О. Василик, А. Гальчинський, Г. Кучер., В. Корнєєв, О. Плотніков, Т. Бондарук, В. Суторміна, В. Степаненко та інших.

В той же час в Україні недостатньо досліджені питання, що стосуються проблем управління державним боргом, особливостей його формування і розвитку в умовах переходу до ринкової економіки.

Метою магістерської роботи полягає в науково-теоретичному обґрунтуванні напрямів вдосконалення управління державним боргом, комплексному дослідженні його формування.

Мета дослідження обумовила постановку і шляхи вирішення наступних **завдань**:

- 1) узагальнити зміст поняття «державний борг»;
- 2) провести класифікацію видів державного боргу;
- 3) запропонувати бачення категорії «управління державним боргом»;
- 4) проаналізувати динаміку та структуру державного прямого та гарантованого державною боргу України за останні роки;
- 5) провести аналіз дохідної та видаткової частини зведеного бюджету Харківської області;
- 6) проаналізувати надходження до бюджету ДПІ у Київському районі;
- 7) запропонувати фінансово-економічний механізм регулювання державного боргу;
- 8) обґрунтувати вибору методів управління державним боргом;

9) надати рекомендації щодо управління зовнішнім державним боргом України.

Об'єктом дослідження є процес управління державним боргом України..

Предметом дослідження є теоретико-методичні положення, методи та інструменти управління державним боргом.

Методика дослідження Методологія та методика дослідження базується на системному підході до загальнотеоретичного, історико-еволюційного осмислення особливостей становлення та розвитку системи управління державним боргом. При вирішенні поставлених завдань використовується діалектичний та логічний методи, методи аналізу і синтезу, конкретного і абстрактного, порівняльних характеристик. Теоретичною та методологічною основою дослідження є вивчення і творче переосмислення основних досягнень світової наукової думки з проблем розвитку державного кредиту, формування та обслуговування державного боргу. Обґрунтування вибору методу управління державним боргом здійснено з використанням методу аналізу ієрархій Сааті.

Достовірність отриманих результатів, висновків і пропозицій підтверджується розрахунками, застосуванням значного фактичного матеріалу.

Інформаційною базою досліджень були законодавчі та нормативно-правові акти з розвитку фінансово-кредитної системи України, норми міжнародного права, нормативні акти Національного банку України, статистичні матеріали Держкомстату України, Міністерства фінансів України, Державного казначейства України, Рахункової палати України, Національного банку України, економічні звіти науково-дослідних центрів, статистичні щорічники, бюлетені,

огляди та рекомендації міжнародних фінансово-кредитних організацій з проблем макроекономічного розвитку та врегулювання боргових проблем, довідкова, монографічна й періодична вітчизняна і зарубіжна література.

Наукова новизна магістерської роботи полягає в розвитку основних теоретичних і прикладних засад управління державним боргом України та складається з таких основних положень:

- 1) надано уточнене поняття «управління державним боргом» на основі проведеного морфологічного аналізу;
- 2) запропоновано удосконалення методики оцінки рівня, динаміки та структури державного боргу;
- 3) розроблено фінансово-економічний механізм регулювання державного боргу;
- 4) обґрунтовано вибір методу управління державним боргом з використанням методу аналізу ієрархій

Практичне значення одержаних результатів В процесі написання магістерської роботи було здобуто поглиблені теоретичні та практичні знання, уміння та навички за спеціальністю «Публічне управління та адміністрування», вивчено загальні засади методології наукової діяльності, та інші компетентності, достатні для ефективного виконання завдань інноваційного характеру.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень є основою для осмислення особливостей становлення та розвитку системи управління державним боргом.

Основні положення, найважливіші результати дослідження, висновки та пропозиції автор магістерської роботи доповів на зборах господарства. Результати досліджень опубліковані в Віснику студентського наукового товариства навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного

технічного університету сільського господарства(Харків ,2019) та в Матеріалах Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку» (Переяслав-Хмельницький,2019)

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Вона виконана на 123 сторінках комп'ютерного тексту, містить 24 таблиці, 17 рисунків,. Список використаних джерел налічує 80 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ (МАГІСТЕРСЬКОЇ) РОБОТИ

У першому розділі «Теоретичні засади державного боргу» розглянуто: економічна сутність поняття «державний борг»; класифікація та структура державного боргу; науково-теоретичні засади управління державним боргом

У другому розділі «Аналітичне забезпечення управління державним боргом» розглянуто: аналіз структури та динаміки державного боргу України; Аналіз дохідної та видаткової частини зведеного бюджету Харківської області; аналіз надходжень до бюджету ДПП

У третьому розділі «Методичне забезпечення управління державним боргом» розглянуто: фінансово-економічний механізм регулювання державного боргу; обґрунтування вибору методів управління державним боргом; управління зовнішнім державним боргом

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній (магістерській) роботі здійснено науково-теоретичному обґрунтуванні напрямів вдосконалення управління державним боргом, та запропоновані шляхи розвитку в умовах переходу до ринкової економіки. За результатами дослідження зроблені наступні висновки теоретичного, методичного та прикладного характеру:

1. Більшість дослідників розглядають державний борг як суму боргових зобов'язань, суму заборгованості. Деякі визначають його як сукупність кредитно-фінансових відносин або суму дефіцитів державного бюджету. Державний борг відображає обсяги випущених і непогашених боргових зобов'язань держави на конкретну дату. Фактично державний борг – це відносини вторинного розподілу валового суспільного продукту і частини національного доходу. Отже державний борг варто вважати сукупністю зобов'язань держави у формі непогашених позик з нарахованими процентами та зобов'язань держави, що набирають чинності в результаті виданих гарантій за кредитами, або зобов'язань, що виникають на підставі законодавства чи договору, які мають бути виплачені до певної дати за певний строк.

2. Велика сукупність підходів до класифікації державного боргу вимагає пошуку загального підходу. Термін «державний борг» може трактуватися як борг центрального уряду (government debt), сектора загальнодержавного управління (general government debt) та суспільний борг (public debt). Крім боргу органів загальнодержавного управління різних рівнів з метою контролю за показниками боргу, який має вірогідність стати державним у міжнародній світовій практиці

обліковуюють так званий суспільний борг (public debt). Також виділяють поняття «валовий борг» (gross debt), що вживається на протигагу поняттю «чистий борг» (net debt), яке охоплює пасиви, зменшені на суму зобов'язань. Ширшим за поняття державного боргу є поняття державної заборгованості, або заборгованості держави. Державна заборгованість відображає економічні відносини, з одного боку, всередині держави та, з іншого боку – між фізичними і юридичними особами – резидентами і нерезидентами, урядами іноземних держав, міжнародними фінансово-кредитними організаціями.

3. Проведення морфологічного аналізу поняття «управління державним боргом» дозволило запропонувати власне бачення зазначеної категорії як системи заходів, Реалізація якої має здійснюватися урядом та окремими уповноваженими органами, що передбачає вивчення кон'юнктури на ринку позичкових капіталів, випуск позик і вироблення умов випуску, розміщення і повернення (погашення) позик, виплату відсотків, проведенням конверсій і консолідацій позик, визначенням курсу облігацій на грошовому ринку, визначення процентних ставок по державному кредиту, виконання зобов'язань, які виникають з державних запозичень, гарантій по зобов'язаннях третіх осіб, взятих на себе державною, управління зовнішніми активами, визначення місць і умов розміщення і погашення державних позик, відповіднення витрат з обслуговування державного боргу до можливостей.

4. Метою управління є: зміна кількості і видів цінних паперів в обігу, вплив на структуру державного боргу, виконання цільових установок Уряду щодо рівня ризику і витрат, забезпеченні платоспроможності держави, реальних джерел погашення державного боргу,

забезпечення гармонізації інтересів позичальників, інвесторів і кредиторів, оптимізацію витрат, пов'язаних з фінансуванням дефіциту державного бюджету

5.Ефективним методом управління державним боргом є оптимізація державних запозичень, що являє собою програму у рамках якої здійснюється управління внутрішнім і зовнішнім боргом. Перевагою даного методу є його застосовність як до формування, так і до обслуговування державного боргу. Сутність оптимізації державних запозичень полягає у забезпеченні еквівалентності зміни поточних боргів і майбутніх податків; збереження балансу в емісійній діяльності та стягненні податків із процесом нарощування боргу та розмірами його обслуговування.

6.При формуванні середньострокової бюджетної стратегії урядовці повинні пам'ятати про таке: державний борг має використовуватися насамперед для цілей стабілізації, тобто в періоди великих економічних криз, воєн і політичних дисбалансів, щоб забезпечити мінімально можливе падіння наявного доходу. У відносно мирні часи, при зростанні ВВП як неявної бази оподаткування, не має сенсу залучати кредити, незалежно від того, наскільки вони сприятливі. Кожна позика повинна бути погашена в майбутньому, отже відмова від додаткового залучення кредитних ресурсів сприятиме зменшенню податкового навантаження в майбутньому.

7.Ключовою умовою збереження платоспроможності держави є утримання рівня державного боргу України в безпечних межах (не більше 35% ВВП), для чого необхідно посилити регулювання державного боргу в частині оптимізації його обсягів, структури, вартості, тощо. Таким чином, можна зробити висновок, що запозичення, отримані Україною за останні

роки від іноземних інвесторів, були більшою мірою спрямовані на фінансову стабілізацію країни в період політичної та соціально-економічної кризи, а не на розвиток економіки загалом. Метою боргової політики України на найближчий час повинно стати залучення фінансових ресурсів для реалізації програм, пов'язаних саме з розвитком з країни.

8. Отже, завдання, яке нині стоїть перед урядом України, – забезпечити контроль за ризиками, пов'язаними з управлінням державним боргом, а також визначити заплановані види боргових інструментів, за допомогою яких планується фінансування держбюджету. Так, мінімізація ризику рефінансування можлива за рахунок розвитку внутрішнього ринку державних цінних паперів. З метою забезпечення достатньої ліквідності державних цінних паперів створено інститут первинних дилерів. Контроль над ризиком ліквідності залежить від обсягу резервів, а наступні транші МВФ у рамках поточної та нової програми надання фінансової підтримки допоможуть в подальшому зміцнити зовнішню позицію країни. Що стосується валютного ризику, то відповідно до прогнозу економічного і соціального розвитку України очікується уповільнення девальвації гривні по відношенню до долара США протягом наступних років у рамках нормалізації грошово-кредитної політики – така динаміка номінального обмінного курсу очікувано приведе до досягнення довгострокової рівноваги реального ефективного обмінного курсу

9. Проводити цілеспрямовану державну

політику управління заборгованістю неможливо без злагоджених ефективних дій уряду у сфері макроекономічної політики, структурної перебудови національної економіки, зростання обсягів виробництва, поліпшення привабливості інвестиційного клімату, стимулювання внутрішніх заощаджень тощо. Ефективна стратегія управління державним боргом сприяє розподілу запозичень за напрямками використання з необхідністю створення умов для оптимізації рівня боргового навантаження.

10. Управління державним боргом в Україні на даному етапі розвитку має досить багато проблем, які гальмують розвиток економіки в цілому. Однією з головних проблем є розробка ефективної стратегії управління. Для її вирішення необхідна узгоджена взаємодія всіх відомств та установ, що відповідають за здійснення процесу управління на всіх його етапах. Уряд має сформувати ефективну та діючу систему управління боргом, яка забезпечила б при цьому фінансову стабільність. Важливими напрямками удосконалення боргової політики в першу чергу є вирішення питання бюджетної економії на всіх рівнях, використання запозичень для реального сектору економіки, орієнтація на внутрішній ринок.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ МАГІСТЕРСЬКОЇ РОБОТИ

1)Літвінова Т.С. Теоретичні засади державного боргу/Т.С.Літвінова// Вісник студентського наукового товариства навчально-наукового інституту бізнесу і менеджменту Харківського національного технічного університету сільського господарства: збірник наукових праць. – Харків,2019. –Вип.2. -55-57

2) Літвінова Т.С. Методичне забезпечення управління державним боргом / Т.С. Літвінова// Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції «Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку»: Зб. наук. праць. – Переяслав-Хмельницький, 2019.–Вип.52.–с.26-29

АНОТАЦІЯ

Літвінова Т.С. Напрями удосконалення управління державним боргом України

В кваліфікаційній магістерській роботі автором розглянуто науково-теоретичне обґрунтування напрямів вдосконалення управління державним боргом, комплексне дослідженні його формування. Розглянуто фінансово-економічний механізм регулювання державного боргу. Надано обґрунтування вибору методів управління державним боргом.

Ключові слова: державний борг, зведений бюджет, надходження до бюджету.

SUMMARY

Litvinova TS Areas of improvement of Ukraine's public debt management

In the qualification master's work the author has considered the scientific-theoretical substantiation of the directions of improvement of the management of the national debt, a comprehensive study of its formation. The financial-economic mechanism of regulation of the national debt is considered.

Keywords: government debt, consolidated budget, budget revenues.

Комп'ютерний набір і верстка
Т.С.Літвінова

Підп. до друку 05.02.2018. Формат 60x84 1/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк
офсетний.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид.арк.0,9. Тираж 10 прим.
Замовлення № ___

Надруковано в КП «Міська друкарня»
61002, м. Харків, вул. Алчевських, 44
Свідоцтво про державну реєстрацію:
серія ДК № 3613 від 29.10.2009р.